

S v ě d e c t v í a k o n f e s e j e d n é e d i t o r k y

Editorovi moderní literatury se obvykle nestává, že by po klasikovi, který je mu svěřen do péče, zůstal odkaz jen v podobě knih a krabic v Literárním archívu, jimiž by se prosekával a podle svého temperamentu, trpělivosti, sympatií či zločineckých choutek je nějak k básníkově slávě pořádal.

Po klasikovi zůstává i vdova.

Jedna. Zřídka dvě. Mně však tři.

A proto jsem žena, která ví. Ví, že teprve výpovědí z této strany se klasikova osobnost dokonale zpřítomní a dostane se do obyčejných člověčích dimenzí.

Jméno první klasikovy ženy Kamilly se poprvé objevilo v dedikaci Neumannovy knižní prvotiny, kterou jí připsal z vděčnosti "za světlé okamžiky v tmách deprimujícího prostředí žalárních cel a odloučenosti, ve tmách našeho politického i společenského života", když jako mladý anarchista omladinář seděl v borské trestnici.

Byl mladý a krásný: tmavé, bohaté, i když nedlouhé a trochu rozházené kadeře vplývaly do tmavého, bohatého, i když nedlouhého šlechtěného vousu a spolu s ním rámovaly jemně tvarovaný obličej s lehce vystouplými lícními kostmi, rovným ušlechtilým nosem a hlubokýma očima: snivec máchovského typu;

tehdy i dnes módní tenký skřípec, sametový límeček kabátu, velká bílá mašle pod krkem a bílý kapesníček v kapsičce ukazovaly zase na mladého dandyho Baudelairova stříhu. Bylo mu devatenáct a říkali mu Splašená labuť.

Krásná byla i paní Kamilla, která si zachovala zvláštní jímavý půvab až do posledních let. Zajímavá, inteligentní, s vytríbeným smyslem pro výtvarné umění i krásnou knihu. Proto si zamilovala Neumanna. Nechci mu křivdit, ale možná, že právě proto on ji opustil.

Když tedy jednoho zářijového dne roku 1904 hodila ve spadlé listí Neumannova žití rudou růží pohádka nová - Božena Hodačová, plavá dvaadvacetiletá Moravanka, propadl básník zcela jejímu kouzlu. Bylo mu devětadvacet. Už 8. listopadu doprovodil oba milence k nočnímu vídeňskému rychlíku věrný kamarád z anarchistické družiny olšanské vily Fráňa Šrámek, a zatímco mladá dívka s očima plnými slzí čekala něžná slova a láskyplná ujišťování, loupežnický milenec se zabalil do pláště a na tvrdé lavici třetí třídy usnul spánkem spravedlivých. S odzbrojující otevřeností sám později charakterizoval tento svůj krok: "Když jsem ... unikl z Prahy za láskou a dobrodružstvím, dělo se to s bezstarostností, které neželím, a s odvahou, která mi často poté již chyběla."

Zatímco však v předchozím vztahu elementem bouřliváckým byl Neumann a mírným a vyrovnávajícím paní Kamilla, nyní se střetly dvě vyhraněné povahy. Neumannovi opravdu přišlo

draho, že ve Vídni propil příspěvky drobných českých řemeslníků na nové číslo Nového kultu /to by mu koneckonců ještě bylo u ženy prošlo/, ale proflámované peníze na kredenc už odpustit nebylo možné.

Temperamentní spolužití milenců sledovala ovšem se zlomyslným úsměvem nejen básníková dávná "hravá i dravá" přítelkyně Marie Majerová, která zde v té době žila, ale zdá se, že i paní Kamilla; té se brzo doneslo, jak se oba nuzují, a proto nelenila a poslala za nimi tu pečenou kachnu, tu pekáč buchet, tu nové knihy z Nových knih..., což mladou Moravanku, i když jí to všecko samozřejmě přišlo vhod, vyvádělo přece jen z míry.

Proč to paní Kamilla dělala? Skutečně ze zlomyslnosti? Nebo byla ráda, že se Neumanna zbavila? /Což je samozřejmě jen moje jidášská interpretace/ Nebo od obojího trochu? Ví bůh. Ale asi to bylo opravdu z lásky. Obě milenecké hlavy však do sebe narážely často i poté, když se o rok později odstěhovaly na Moravu.

Neumannovi se tu brzy podařilo vytvořit prostředí, které se stalo přitažlivým místem přátelských schůzek jeho brněnských i pražských druhů. Tyto schůzky, stejně jako básníková publicistika i bloumání s mistrem Bandouchem po kraji, byly neobyčejně proti mysli jak řeckovickým tatíkům, tak i ženě Boženě. Po mnoha půtkách a insinuacích osobních i tiskem protažených padlo ze strany obecního výboru rozhodnutí o vypovězení básníka z Řečkovic, neboť:

1/ pozbyl bezúhonnosti života poměrem svým k Boženě Hodačové,

s níž v konkubinátě žije, kterýž poměr veřejného pohoršení vzbuzuje;

2/ v čísle 77 Moravského kraje sám o sobě praví, že jest anarchistou, bez Boha a náboženské víry, že žije v konkubinátě uvědomělém a nezměnitelném, protože nestojí o požehnání kněze ni sankci hejtmana. Prohlášením tímto jakož i výhružkou, že v obci zanechá po sobě památku nepříjemnější, než jest sám, vzbudil v obci veřejné pohoršení /a tím též povahy bezúhonnosti pozbyl/;

3/ šířením zásad anarchistických v obci naší, zvláště mezi mládeží, ohrožuje pokoj a pořádek v obci naší. Z těchto příčin se anarchista St. Neumann, bydlící v Řečkovících v domě č. 205, vyzývá, aby do čtrnácti dnů po dodání této výpovědi z obce zdejší se vystěhoval.

Celá česká i moravská pokroková veřejnost, umělci, politici, anarchistické skupiny, vzdělávací spolky, tisk - všichni se tomuto rozhodnutí přeli. Gellnerův epigram za všechny ostatní protesty:

Vypovězen bylť jest anarchista z obce,
že list oddávací neměl u příklopce.
Z toho velké zděšení je na faře,
že si budou musit hledat kuchaře.

A Božena? Traduje se /tuhle fámu rozšířil Těsnohlídek/, že když se přátelé blíživali k domu Neumannových, zdálky už je vítala bouřlivá výměna názorů. A jedna z nich končila Neumannovým přímo historickým a celé vaše pohlaví cha-

rakterizujícím výrokem: "Jeden z nás se musí obětovat. Já to ale nebudu."

Že Kniha lesů, vod a strání? Že S městem za zády? Že České zpěvy, Bohyně, světice, ženy, že Horký van? Co s tím, když ženská musí skákat s děťátkem na ruce od rána do večera kolem kastrólů! A má přitom také své ambice a nějaké sebevědomí! Kdepak, zorný úhel géniovy ženy je jiný než úhel literárního historika.

Ale přesto stálo za to mnohé mu prominout: byl krásný, zralý muž, něco málo přes třicet, prodloužil se mu jen přiměřeně vlas i vous, v očích jiskru, oduševnělou, odhodlanou tvář, bílou mašli vyměnil za temnou s bílým puntíkem - pořád to byl ten ohnivý anarchistický papež - a ženská srdce stále nepochybně jihla. A jestliže Boženě Neumannové ještě po desetiletí zajiskřil hněv v očích při některé vzpomínce na básníka, bylo to vlastně jen proto, že i ona ho doposavad milovala.

Leč i splašené labutě dojdou jednou k padesátce. A pak je najednou všechno jinak. Dávný drsný Faun lesů, druhdy mučený vášní a vztekem, který smích dnů procitlých vítal po noci probdělé skřekem, - píše z lásky první báseň Lásky s akrostichem LIDKO BUĎ ŠĚASTNA, plaše ji zastrčí půvabné a žádoucí dvacetileté dívce do stroje a rozpačitě čeká, co se stane. A zatímco dříve osud básníkům přistřihoval symbolicky křídla, Neumannovi oholí vous, který

spadne jako oběť k nohám nové Múzy, rovněž jako symbol všeho ostatního, čeho je ochoten se ještě vzdát. Ostýchanost, plachost, rozpačitost u tohoto suveréna? Karta se totiž obrátila: celá tíha milostného údělu, žalu, nejistoty, pochyb a zoufalství je na straně básníkově, který si zbytečně sugeruje - víc než je nutné a přirozené - zrychlující se rytmus svého stárnutí.

Všechno je to v básních Lásky. /A co tu nenajdeš, bude v Dodatcích 6. svazku, tam si to přečteš./ Ale je navíc třeba mít i spřízněnou duši; a tou je přítel Hora. Hora s Neumannem prožívá jeho lásku se všemi peripetiemi, fandí a pomáhá mu, riskuje i svou osobní bezpečnost, když dostává alarmující dopis: "Milý Horo, narychlo jen toto: Božena mi skočila na celou Máchovu cenu /za Lásku/..."; zařizuje vyplacení peněz ještě před Boženinou intervencí a pak před očima zděšené paní Horové ubíhá do parku a kličkuje mezi keřiky, když Božena vyskočí z rozjeté tramvaje a řítí se s deštníkem za ním; jemu prvnímu píše Neumann o svém Anti-Gidu se sebeironií sobě vlastní /Milý příteli, píšu teď pro Lidovou knihovnu většího Anti-Gida, svůj odkaz mládeži, hi hi hi.../, prostě přes všechny básnické polemiky i politické difference je to skutečné přátelství, i když spíše jen pro chvíle zlé, stejně jako s Halasem. Pro ty dobré mu zůstává Seifert - snad z celého Devětsilu jediný, kterého toleruje /i když podle Teigova dopisu sám měl jednu chvíli chuť do Devětsilu vstoupit/ a přímo s otcovskou něhou před kýmkoliv obhajuje.

Stárne, není zdrav, neoplývá vůbec statky, ale přáteli kupodivu ano - a mladá žena ho pořád miluje...

Teď si ovšem uvědomuju, když tak na to koukám, že vlastně v únavné epické šíři mého výkladu se ztratilo to, k čemu jsem chtěla snést průkazné doklady:

1/ Že básník vychází - nejen z krabic Literárního archívu, nejen ze svědectví svých přátel, ale i svých žen /a to je už co říct/ - nedá se nic dělat - jako osobnost přitažlivá a neopominutelná v každé své životní etapě. A že jsem snad tedy nežila marně, nezištně pečujíc o jeho dílo, byť provázena ústrky přátel; a že mi to na věčnosti bude třeba připočteno k dobru./Když už jsem umdlávala, vždycky znovu mne o tom ujišťoval pan profesor Vodička, a já bych o tom chtěla nyní přesvědčit, Rudo, i Tebe./

2/ Že všechny musky jsou stejný a žádný nestojí za nic.

A že je přesto ty ženský milujou.

M i l a d a C h l í b c o v á